

ЛЮБОМИР ПИПКОВ

МОМЧИЛ

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"- Русе

1200000890812

ЛЮБОМИР ПИПКОВ

МОМЧИЛ

490939

РУСЕНСКА НАРОДНА ОПЕРА — сезон 1973-74

ПОСТАНОВКАТА СЕ ПОСВЕЩАВА
НА 70-ГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА
НАР. АРТ. ПРОФ. ЛЮБОМИР ПИПКОВ

Името на Любомир Пипков е одавна свързано с българската музика. Няма да прозвучи пресилено твърдението, че и българската музика е вече половин столетие неразривно свързана с него. Невъзможно е да си я представим без оперите му „Момчил“, „Янините девет братя“ и „Антигона 43“, без „Сватба“ и „Оратория за нашето време“, без Симфония № 3.

В лицето на Любомир Пипков младата българска музикална култура има един от своите най-талантливи и оригинални творци, които я утвърдиха извън националните ѝ граници. А българската композиторска школа — един от радетелите за изграждането на национален стил.

Появил се в небогатата ни музикална култура преди около 50 години, Любомир Пипков привлича вниманието на публика и специалисти със съвременната си композиционна техника, с очудващата си зрелост още в първата си творба, — Струнен квартет № 1, която и до сега бележи един от върховете в камерния жанр. Още тук Пипков заявява от личителните черти на своя реалистичен и дълбоко народностен по дух стил, в който преките фолклорни цитати (обикнат похват на първата генерация български музиканти) пресяват да бъдат етнографска подробност. От автентичната народна песен в него остава само атмосферата, в която доминира едно съвременно и освободено от битов натурализъм мислене.

Заедно с Владигеров, Пипков отдавна си е извоювал правото да бъде наричан „КЛАСИК НА БЪЛГАРСКАТА МУЗИКА“. Той е един от малкото композитори, които обогатиха и утвърдиха музиката на нашия век.

Неспокойната съвест на граждани и художник винаги насочват композитора към най-актуалното както в напрегнатата драматична история на нашия народ (оперите „Момчил“ и „Антигона 43“, вокално-симфоничната поема „Сватба“), така и към съвременността с вечните ѝ проблеми („Оратория за нашето време“, цикъла „Пет песни по стихове на чуждестранни поети“).

Един от жанровете, в които най-ярко се изявяват големи творчески възможности на Любомир Пипков (в същност изявились се блестящо във всички музикални жанрове и форми), е симфоничната музика. Четирите симфонии, концерти за цигулка, пиано, кларнет, духови инструменти, симфония-концерт за виолончело и оркестър са достатъчно доказателство за това. Някои от произведенията му са придобили такава популярност, че са станали гордост за цялата ни музикална култура.

Трудно е да се определи мястото и заслугата на този извънредно сложен и чувствителен творец на националната ни култура. Може би най-точен е Пол Дюка, който определя Пипков, като „ЕДИН ОТ НАЙ-ИНТЕРЕСНИТЕ АРТИСТИ НА НАШЕТО ВРЕМЕ“.

О. С.

НОЩ. ОГЪН СРЕД ГОРАТА. На поляната нахлуват хора. Това са хусарите, които се завръщат на своето сборище след продължителен поход и грабежи. Те се разполагат около огъня, уморени и разочаровани от тежкия си и опасен живот. Един от тях — Събо — се измъчва от угризения на съвестта. Недоволен от хусарския живот, той осъжда грабежите и убийствата, които извършват другарите му. Между Събо и останалите възниква спор, който прераства в остър конфликт и завършва с решението на хусарите да обесят овладения от богомилски настроения, свой другар. Внезапната поява на Момчил спира развилнелите се хусари. Завърналият се след дълго отсъствие водач на дружината слага край на безплодните разпри. Той посвещава хората си в своя план за нападение над пътуващата царска сватба. Основната цел на това нападение е отвлечането на Елена, дъщеря на болярина Петър, който някога е озлочестил сестрата на Момчил Ефросина. Въодушевени хусарите тръгват след Момчил.

СТРАНИЦА КРАЙ ГОЛЕМИЯ ИЗКОП. В двора на станяниците кипи трескава подготовка за посрещане на царската сватба. Наоколо се навъртат любопитни деца. Мишават царски ловци, които търсят Момчил.

Чуват се тъпаните на сватбата. В станяниците нахлуват боляри и болярки. С тях е и Елена. Кръчмарката Хубавела и мъжът ѝ Смил посрещат с хляб и сол младоженците. Започва болярска веселба. Елена страни от другарките си. Тя е унесена в спомена за болярина Драгшан, (това е Момчил, който е срещнала предрешен като болярин при Одрин). Събо, преоблечен като мечкар, следи Елена. Издебнал удобен момент, той ѝ показва предадения му от Момчил пръстен. Елена смутена — тя познава пръстена, който е дала на Драгшан. Пристига Момчил, преоблечен като болярин. Събо се оттегля. Следва любовна сцена, в която Момчил разкрива на Елена своето истинско име. Ужасена, Елена вика за помощ. От станяниците протичват боляри. Между тях и хората на Момчил се завързва бой. Хусарите отвлечат Елена. Събо е ранен.

РУСЕНСКА НАРОДНА ОПЕРА

МОМЧИЛ

героична опера в 3 действия (6 картини)

либрето-Христо Радевски

по романа на Стоян Загорчинов „Ден последен“

музика-ЛЮБОМИР ПИПКОВ

ДИРИГЕНТ-ЗАСЛ. АРТ. ИВАН МАРИНОВ

Диригент — Иван Филев

Хормайстор-Томина Сидова

Концертмайстор-Александър Ганев

РЕЖИСЬОР-НАР. АРТ. ДИМИТЪР УЗУНОВ

ХУДОЖНИК-АНИ ХАДЖИМИШЕВА

Хореограф-Димитър Гайдаров

ДЕЙСТВУВАЩИ ЛИЦА:

МОМЧИЛ, войвода на хусарите	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	тенор
СЪБО, Момчилов побратим	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	баритон
ЕЛЕНА, болярка	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	сопран
ЕФРОСИНА, сестра на Момчил	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	мецосопран
ХУБАВЕЛА, кръчмарка	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	сопран
СМИЛ, нейн мъж	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	баритон
ДЯДО КУЗМАН, просяк	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	баритон
БАТУЛ, хусар	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	тенор
ХАЛАХОЙДА, хусар	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	баритон
РАЙКО, хусар	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	тенор
ПАНЧУ, болярин-прахтор	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	бас
ПИЯН БОЛЯРИН	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	тенор
ЛУКА	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	без пеене

Царска сватбена двойка, пажове, деца, хусар и, селяни, планинци, боляри, татари наемници, стражи монахини

Действието се развива през XIV век в Родопите Беломорието

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПОЛЯНА В КРАЯ НА ГОРАТА. Двама хусари внасят тежко ранения Събо. Наблизо се води бой, между царските войници и хората на Момчил. Събо бълнува. Измъчват го кошмарни видения. Към него се приближава загрижения Момчил. Дошъл за малко на себе си, Събо предава на Момчил своя последен завет — да основе в Родопа ново царство на свободния народ, царство без цар и боляри. Над трупа на своя другар Момчил дава клетва да изпълни завета му. Хората на Момчил запалват гората, за да прекратят пътя на преследвачите. Момчил повежда дружината си към Марица.

Момчил е изпратил Елена при сестра си Ефросина, която е игуменка в МОНАСТИРА „СВЕТА ЕРИНА“. Присъствието на Елена събужда у Ефросина спомена за някогашния ѝ грях — любовта към бащата на Елена, болярина Петър, грях, който тя никога не е имала смелост да признае на брат си. Ефросина се измъчва от съзнанието за своята вина пред Елена.

На разсъмване. Параклис в манастира. Ефросина се опитва да успокои и приласкае Елена. Самолюбивата болярка, измъчваща се от унижителното положение, в което се намира, отправя към сестрата на Момчил упрек, поред упрек, виждайки в нея главната виновница за своето нещастие. Но произнесеното от Ефросина име Драгшан и споменът който то събужда, пречупва гордостта на Елена. Отчаяна и безсилна от своето вътрешно раздвоение, тя търси опора в Ефросина.

Съмва се. На двора на манастира се събуждат и кръс-
тят прекаралите там пощта богомолци. Внезапно в двора
на манастира нахлува група хусари, водени от Момчил.
Момчил идва, за да вземе Елена със себе си. Срещата ме-
жду двамата е напрегната. Разгневен от съпротивата на
Елена, Момчил заповядва на хората си да я поведат насил-
но. За да спаси Елена Ефросина се намесва и признава
пред всички, че е обичала болярина Петър. Момчил е потре-
сен. Той проклеща сестра си и освобождава Елена. Народът
го наобикаля. Преодолял чувството на лична мъст, Мом-
чил призовава хората да го следват в Родоп, където той
ще основе ново царство на свободния труд.

Народът се кълне във вярност към Момчил. Повлече-
на от вълната на общия ентузиазъм и от своята дълго скри-
вана любов, Елена се присъединява към народа.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

Заветът на Събо е изпълнен. Момчил е създад мечта-
ното свободно царство, в което Елена е негова жена. Но
царството на Момчил е в опасност. Откъм морето ги напа-
да Кантакузин. От изток се издига лавината на агарянски-
те пълчища, заплашваща да помете целия християнски свят.

НОЩ. ЛАГЕР КРАЙ БЯЛО МОРЕ. Момчил не спи,
обхванат от тежки предчувствия. Пристигат един подир
друг вестители и съобщават за нападението на Омур и
Кантакузин над Момчиловите войски. Момчил се прощава
с Елена и повежда войската на бой.

ПАРОРИЯ. По бойните полета се скита Елена, която
търси Момчил. Преминават въоръжени сърби, които оти-
ват в помощ на Момчил. Елена тръгва с тях. Нахлува бя-
гащ от агаряните народ, изплашен, измъчен, обхванат от
ужас пред надигащото се бедствие.

В делечината се задават въоръжени хора. Народът, отча-
ян и примирен се обръща към последната си опора — Бога.
Приближаващите хора носят ранения Момчил. С тях е и
Елена. Народът се събира около своя умиращ водач, кой-
то му завещава да се бори докрай. Последните реплики на
хора звучат като презрение през петвековното робство, като
авторски коментар:

„Даже и в робство, без Момчила
веч се надига народната сила“.

Всяка национална култура има свои върхове. По тях историята съди за приноса на народа в съкровищницата на световните ценности, съди за отговорността, с която поколенията са се отнасяли към проблемите на своето време, съди за „температурата“ и творческия напал на добродетелите, способни да тлескат напред развитието на обществото.

Българската музикална култура е сравнително млада в своите професионални изяви, но нейните корени са дълбоко впили в черноземя на земята си, губят се някъде в хилядолетните дебри на историята ни и даряват живителни сокове на едно чудно по своята оригиналност и първична сила музикално изкуство. Не една генерация български музиканти са отдали силите и таланта си на това изкуство. Не един от тях е изгорял в пламъка на себераздаването с вярата, че влага своята дан в голямото и свято дело.

Днес ние можем с право и гордост да твърдим, че това дело е увенчано с майсторски образци на талант и вдъхновение, на знание и опит. И на още нещо: на будната човешка съвест! Именно тя е нашият катализатор в творчеството, който превръща отделните постижения във върхове; тя е която създава еталоните за значимост; тя е, която ни открива възможността да се изтръгнем от орбитата на дребното ежедневие и да се извисим до нравствените категории на голямата правда на живота ни. Защото музиката няма друга цел освен тази да прави хората по-добри — по-чувствителни, по-човечни, по-мъдри.

И по-достойни.

Кратката история на българската музика не ни е позволила да имаме имена, обвити с ореола на легендата. Но е създавала върхове, с които ние се гордеем. И ако ръстът на тези върхове не винаги ни удивлява, то е защото те са се превърнали вече в мярка, с която сравняваме всичко, до което се докосва нашата душевност.

Един от тези върхове е и авторът на операта „Момчил“. За онези, които обичат и тачат българското, неговото име и неговата музика са извор на радост и упование, на вяра в творческите възможности на народа ни.

Иван МАРИНОВ

БЕЛЕЖКИ НА РЕЖИСЬОРА

Романът „Ден последен“ на Ст. Загорчинов, по който е написана операта „МОМЧИЛ“ от Л. Пипков, изобразява времето на цар Йоан—Александър до Димотишката битка (1352 г.) и преминаването на Дарданелите (1354 г.) почти до падането на Търново под османско иго (1393). Този исторически откъслек е взет алегорично като „ден последен“ на второто българско царство преди дългата петвековна нощ на робството. Сам Загорчинов пише, че романът му рисува „онова, което народът е изстрадал в навечерието на робството, — онова, което е сътворил, — онова, което е поклънало в неговото лоно“.

„Центърът на тежестта е изместен към низините! В дебрите на вековните лесове, под сламените покриви на хижите . . . . живеят своето безименно битие разбойниците-хусари, отроци (ратаи) и патрици, . . които много по-ясно и по-красноречиво изразяват духа на това време, отколкото разните прахтори (боляри) . . . и противовестиари на търновския дворец. Долу се върши потайна и упорита работа: там бленуват за общност и сговор между народите . . . . за да се отбият агаряните. И става така, че не тия, които държат поводите, а неизвестните и безвластните посочват спасителния път“.

Композиторът Л. Пипков извежда фактите и образите над историческото време и по изключително майсторски начин възпява вечната идея за жаждата на народа към свобода и народовластие. Войводата Момчил прераства в един български ренесансов герой от народа, — не само въоръжен водач на плебенте като Спартак; не злополучен

властодржец като народния ни цар Ивайло, в духовен сим вол, без царе, — където радост ще бъде трудът и ще боляри, без царе, — където радост ще бъде трудът и ще грее слънце в душата на цял народ“.

Режисьорът на сегашната постановка на оп. „Момчил“ на русенска сцена има една цел: като остане верен на музикалната и литературната партитура на това оперно произведение да въплъти в спектакъла със средствата на нормално здравия реалистичен театър и художествената, и историческата, и социалната правда, заложена в творбата.

Режисьорът се стреми да намери онзи дух в постановката, който да прехвърли мост над столетията и да пренесе революционната идея на Момчил през хайдутството и възрожденството, през партизанската епопея до наши дни. Спектакълът търси да възпее вечното и великото в българина, да възпее тържеството на властта на народа.

Днес Момчиловият идеал стана дело на нашия народ, звучи съвременно не само от сцената, а е съдържание на живия ни живот.

Димитър УЗУНОВ

ПОСТАНОВКИ НА МОМЧИЛ

ПЪРВО ИЗПЪЛНЕНИЕ — 23 април 1948 — София

Диригент — Асен Найденов, режисьор — Михаил Хаджимишев, художник — Ненко Балкански, хореограф — Маргарита Дикова, Момчил (Георги Белев), Събо (Христо Бръмбаров), Елсна (Сийка Петрова), Ефросина (Таня Цокова)

ВТОРА ПОСТАНОВКА — 4 октомври 1953 — София

Диригент Константин Илиев, режисьори Драган Кърджиев и Михаил Хаджимишев, художник — Асен Попов, хореограф Иван Тодоров

Момчил (Димитър Узунов), Събо (Георги Генов), Елена (Радка Конфортн), Ефросина (Надя Афеян)

ТРЕТА ПОСТАНОВКА — 28 ноември 1969 — София

Диригент — Иван Маринов, режисьор — Боян Дановски, художници — Добромир Петров и Мария Тендафилова

Момчил (Димитър Дамянов), Събо (Стоян Попов), Елена (Юлия Винер), Ефросина (Александрина Милчева)

ЧЕТВЪРТА ПОСТАНОВКА — 12 ноември 1971, Ст. Загора

Диригент — Димитър Димитров, режисьор — Георги Петров, художници — Петър Русков и Мария Трендафилова, дожници Петър Русков и Мария Трендафилова, хореограф хореограф Атанас Атанасов

Момчил Михаил Мартинов), Събо (Георги Динев), Елена (Стоянка Кавалджиева), Ефросина (Мария Димитрова)

ПЕТА ПОСТАНОВКА — 3. април 1974 — Русе

Диригенти — Иван Маринов и Иван Филев, режисьор Димитър Узунов, художник Ани Хаджимишева, хореограф Димитър Гайдаров

С операта „МОМЧИЛ“ Софийската опера е гостувала в Москва през 1953 г. и в Братислава през 1970 г.

